

O stvarih in njihovi pravni razvrstitvi.

Poskus komentarja k drugemu delu občnega državlanskega zakonika sestavil dr. Rupert Bežek.

(Konec.)

§-i 303.—306. Dalje.

Kaj pa cenimo v posamičnem slučaju?

1. Koder odloči denarna vrednost, n. pr. pri najdnini: § 391. obč. drž. zak.; kader ne zadostuje več upniku zastavljena reč v njegovo varstvo: § 458. *ibid.*; kader se podaje komu pravilno varstvo po §-u 1374. *ibid.*, tak se v vseh teh slučajih vpraša, koliko novcev založi dotičnik, komur je razpolagati z rečjo.

2. Pri določitvi odškodnine, gledati je:

- a) je-li se je uporabila lastna reč prostovoljno v korist družega, n. pr. po pooblaščenju vsled naročila: § 1014. obč. drž. zak. ali po prostovoljnem skrbniku opravila kaka reč obrnila v korist družega: § 1041. *ibid.* (*negotiorum gestio*), — tu tirja se vrednost, katero je kazala reč v trenutku uporabe, da si ravno ni vidna več korist;
- b) ali pa se je vzela, uporabila reč proti lastnikovej volji, tu gre v prvej vrsti opravičencu povrnitev v natori, če možno: § 1323. obč. drž. zak.; če pa povrnitev ni možna, če se je vzela reč, porabila ali celo uničila zlobno, ali po očitnej nemarnosti ali radi pomanjkanja potrebne pazljivosti, določuje se odškodnina po nakupu nove reči; v tem slučaju je torej razsodna nakupilna cena, ne pa prodajna.

Kader imaš izročiti kako reč, preskrbeti jo v zalogo, odškoduje se neizpolnitev z nakupilno ceno; dedičem najetega delavca tirjati je zgolj ceno pripravljene rabljive robe, katera je slična kupnini kupljene robe: § 1162. obč. drž. zak.; pri odškodnini radi prikratbe nad polovico prave vrednosti (§ 934. *ibid.*) gledati pa je na obojno stališče, je-li prikračen prodajalec ali pa kupec?

Volilojemniku odkaže se za reči, katerih za svojo osebo posedovati ni zmožen, le prodajna cena (§ 654. obč. drž. zak.); nasprotno če je velel zapustnik „izrecno“ nakupiti volilojemniku tujo reč, ter se je neče znebiti tujec, tak se pri-sodi volilojemniku nakupilna cena (§ 662. ibid.).

Po tem takem se ne strinjata nakupilna in prodajalna cena. Kader je določena kupnina za nepremičnine v vred-nostnih papirjih, ni takoj jasno, je li velja prodajna ali na-kupilna cena.

Slednjo upoštevati je pri novih rečeh, dočim odloči za rabljene prodajna cena. Pri določitvi odškodnine treba gledati pri uničenej rabljivej reči na razmerje mej dobičkom in kupnino za novo reč, katere oškodovanec pač zahtevati ne more. Za blago na morju poškodovano odšteje se $\frac{1}{3}$ vrednosti gledé kupnina za novo reč.

Zakon beseduje nadalje o izrednej ceni (§ 305. ibid.) ter o vrednosti gledé posebne priljubljenosti (§i 335., 378. in 1331. obč. drž. zak.).

V prvej se izraža imovinska korist, v drugej pa korist v čustvu ležeča.

Po kakem dogodku preprečena korist lastnikova upo-števa se: 1. kader bi jo lahko prodal za navadno ceno, 2. v tem, da je ne bi bilo treba nakupiti, z novo nadomestiti, da se ni pogubila, 3. da bi se bil dosegel poseben dobiček, odnosno, da bi se izognilo bilo dogovornej kazni, če ne bi se bila izgubila reč, 4. da se nam je omilila izvanredno ali priljubila, kar pa leži v čustvu lastnikovem.

Umljivo je, da se ne spajajo nakrat vsi ti znaki, da jih ni videti združenih v slehernem odnosno pojedinem slučaju.

Kar se nanaša na odškodnino za odišlo, le namišljeno korist radi osobite priljubljenosti, tak se težko določi; preudarilo jo bo najlepše sodišče, tako v slučaju, v zahtevku gledé pre-stanih bolečin (§ 1325 obč. drž. zak.).

Odškodnina odmeri se ti po občnem merilu, v novcih, za kar pa odločujejo ali splošni prometni, ali pa oškodovan-čevi zasebni odnošaji. Tu in tam kaže se razlika v vrednosti; za knjigo iz več zvezkov sestajočega duševnega proizvoda raz-lična bo cena iz tega ali iz drugega stališča.

Gledé na splošne prometne odnošaje odločuje navadna redna cena (vera rei aestimatio), gledé zasebnih odnošajev pa odišla korist (id, quod interest); slednja razcepi se zopet v korist:

- a) veljavno gledé posebnega razmerja oškodovančevega do porabljene ali uničene reči;
- b) ali pa z ozirom na osobito priljubljenost, ker se je reč dotičniku omilila izvanredno.

Škoda povrne se vedno po izrednej ceni (§ 1323. obč. drž. zak.); torej tudi kader se razlasti kaka reč (expropriatio); primeri razlastilne zakone navedene v §-u 7. Rando ve knjige: „Das Eigentum“, I., 1893.

Natančno pa določuje zakon slednjič slučaje, v katerih je plačati škodo po posebnej priljubljenosti, ne smejo se raztezati na druge slučaje; § 335. obč. drž. zak., nepoštena po kazenskem zakonu zabranjena pridobitev posesti; § 378. ibid., toženec, kateri se je iznebil reči po uročeni mu tožbi; § 1331. obč. drž. zak., kdor je poškodoval komu imetje na način zabranjen po kaz. zakonu, ali iz nagajivosti in zloradosti — v vseh teh ali le teh primerljih prisodi se oškodovancu odškodnina po osobitej priljubljenosti.

V obče se cepi torej vrednost v porabno in pa mensko vrednost: slednja, določena v novcih vsebuje ceno.

Izredna cena, kakor ona radi posebne priljubljenosti nimata že po sebi menske vrednosti, vendar se lahko pouzrodita v pravnih opravilih.

Dragocene reči so tiste, pri katerih stoji njihova množina v izrednem razmerji z mensko vrednostjo: izključujejo se čestokrat od poštnega in železničnega prometa. Za dragoceno blago jamči voznik le takrat, kader se mu je napovedala natančno njegova vrednost (§ 395. trgov. zak.).

Najprikladnejše določi se tržna cena = redna cena po trgovinskih običajih, kajti le-ti se obračajo vedno po ponudbi in po tem, ali je dosti kupcev za dotično reč.

V ožjem zmyslu cepi se tržna cena v 1. borzno, 2. tovarnarsko, 3. sejmsko in 4. štacunsko ceno; po letnih časih v 1. mesečno, 2. tedensko in 3. dnevno ceno. Kurzna vrednost

imenuje se cena različna po času in kraju gledé na vrednostne papirje, menice in inozemske novce.

V nasprotju s tržno (redno ceno) kaže se ti prigodna cena ali cena po naključji.

Na tržno ceno gledati je pri prodaji ročno zastavljenih, zapalnih reči (člen 311. trg. zak.) pri prodaji pokvarljivega blaga radi zamude ali odloga (člena 343. in 354. ibid.); kader se graja blago (člen 348. ibid.); pri fiksnih opravilih, kader se toži kupec radi odškodnine, obstoječe v razločku mej nakupilno in tržno ceno; pri nakupih in prodajah povzročenih po komisijonarju (člen 365., 366., 376. ibid.) in zlasti pri odškodninskih zahtevkih (člen 396. trg. zak.).

Tržna cena določi se zakonito po onej ceni, katera je veljavna vsled krajevnih predpisov v trenutku in na mestu, kader in koder se ima izpolniti pogodba; če pa veljavnost določil ni določljiva, upoštevati je ceno, kažočo se po množini kupnih opravil, sklenenih na mestu izpolnitve (člen 353. trg. zak.).

S krajevnimi naredbami pa se določi tržna cena po cenilnikih in nastavljenih cenilcih. Zakonito nastavljenim cenilcem, kakor borznim komisarjem in zapriseženim mešetarjem, verjame se, dokler se ne dokaže neresnica njihovih potrdil.

Cena vstvarja se slobodno brez uradnega vpliva, izvzemši odredbine (takse) in cenovnike (tarife) pa prepovedi, prikratiti koga za nadpolovično vrednost, ker se inace izpodbija pogodba; tej pretecej nevarnosti izogne se občinstvo s posebnim dodatkom, sprejetim v pogodbo, v katerej se odpovesta pogodnika izpodbijalnemu pravnemu sredstvu. Gledé načela, naj ne jemlje odstopojemnik od odstopljenega dolžnika več nego je sam plačal odstopniku za odstopljeno tirjatev, se je ta omejitev opustila v našem zakoniku (§ 1394. obč. drž. zak. in člen 299. trgov. zak., lex anastasiana). Pač pa so ostale policijske takse in odredbine, dasi ne ovirajo več razvitka cene, kajti politično oblastvo določuje le cenovnike po nasvetih občine za neobhodne užitne potrebščine, za odplačilo dimnikarjem, izvoščekom itd. Taki cenovniki veljajo do preklica (gl. obrt. red z dne 15. marcija 1883, št. 39. drž. zak.); povrnitev presežka, pla-

čanega izven tarifa iskati je pri političnem oblastvu (§ 1059. obč. drž. zak.). Gledé dveh takšnih zaporednih pregreškov kaznuje se prestopnik po političnem oblastvu, a v tretje po sodiščih (478. kaz. zak.), katero izreče v sodbi, da je prestopnik ob pravico obrti (naredb. min. za notranje reči in just. min. z dne 18. januarija 1855, št 14 in 15, ukaz just. min. z dne 27. marcija 1857, št 63. drž. zak.).

Cenovniki prirejajo se tudi za prodajo zdravil in kronščin (monopolov), n. pr. za sol, tabak itd.

Nekaterim obrtnikom, mesarjem, pekarjem, izvoščekom, lekarničarjem, prijaviti je posamične cene ter paziti, da se ne prekoračijo.

§-a 307. in 308. obč. drž. zak. Goerke, Deutsches Privat-Recht, I, § 29; Krainz-Pfaff, I. c., §i 32.—40.; Regelsberger, I. c., § 50.; Unger, Pr. R., I, §-a 61. in 62. (Primeri: §-e 15., 859, 860., 1342., 1070., 1071., 1073., 1095. obč. drž. zak.; § 9. zemlj. zak.)

Starejši pisatelji avstrijskega prava opisovali so stvarno pravico s tem, da se jo brani lahko zoper slehernika, da kaže posledice zoper slehernika. A v tem znaku ne tiči bistvo stvarne pravice; izraža se s tem k večemu navadna posledica. Mestu stvarne pravice opisala se je absolutna (nemejena) pravica.

Drugi razumniki našli so znak stvarne pravice v tem, da jej služi v obrano posebna tožba: actio in rem. kar pa zopet le sledi iz stvarne pravice; od tožbe sklepalo se je na pravico. Učeni Feuerbach pogodil je pravo, utemeljivši, da ne treba tožbe v znak stvarnej pravici, kateremu nazoru je sledil večinoma naš zakonik, izgrešivši pravo pot tu ter tam, n. pr. v §-ih 1073., 1079. in 1095. obč. drž. zak., to je pri predkupu in zakupu.

Kaka pravica je stvarna, kader jej služi kot neposreden predmet telesna reč. Opravičenec ima jo ali v popolnej ali v nekoliko skrčenej oblasti; taka oblastna pravica je stvarna. Ne gledé na rabo, temveč le na predmet, naziva se manj ali več utesnjeno oblastno razmerje do reči stvarna pravica. Ni dobro nazivati pravice vdeleženčeve spojene z rečjo, radi tega, ker in dokler jo ima v oblasti, s stvarno pravico; boljše je govoriti o realnej pravici (jus reale).

Manj ali več utesnjeno oblast do kake telesne reči imenujemo „jura in re“, h katerim pa ne prištevamo lastninske pravice.

Stvarna pravica ne zavisi od prispevka dolžnikovega, niti od kake osebe sploh. Dasi se ne porodi stvarna pravica, ne da bi posreboval vdeleženec, tak v obstanek ni treba nobene zasebne pomoči, nobene osebe sploh.

Predmet stvarnej pravici je telesna reč, njena vsebina pa, da slobodno razpolaga opravičenec ž njo, v kolikor in dokler sega njegova oblast, katera je manj ali več razsežna po vzrokih, merodajnih o priliki, kader se je ustvarila dotična stvarna pravica.

Slednja kaže se torej kot neposredno pravno oblastvo čez telesno reč.

Vštric tej oblasti stopa faktična oblast čez telesno reč; nazivamo jo posest; poleg pravne oblasti se pri stvarnih pravicah lahko poseduje in priposestvuje, izvzemši zastavno pravico, katera ugasne po jedenkratnej uporabi; ker slednja ni trajna, je ni moč posedovati

Razun opravičenca naj tujec ne razpolaga z rečjo, niti nima prispevati k njej; nasprotno ne sme skruniti pravne oblasti, niti posezati vanjo. To razmerje je povsem zanimavno (negativno), nikogar ne gre siliti k prispevku, h kakemu dejstvu.

Ker je sleherniku zabranjeno krušiti opravičenčevo oblast do stvarne pravice, tak se obrača tožba zoper slehernika; radi tega je stvarna pravica neomejena (absolutna); ta znak pa je le posledica stvarne pravice.

Rimsko kakor avstrijsko pravo drži se načela, da ni obtežencu ničesar storiti gledé naložene služnosti: „servitus in faciendo consistere nequit“, kar sicer ne velja le o služnostih, temveč o stvarnih pravicah sploh (§ 482. obč. drž. zak.); izvzeta je v rimskem pravu zgolj „servitus oneris ferendi“, ter še hujše gledé našega prava služnost užitka; po §-ih 514. in 515. obč. drž. zak. mora preskrbeti obteženec vse popravke, povzročene vsled starosti (obrabljenosti) ali po kakem naključji, kar je očividno v nasprotji z napominanim načelom.

Realna bremena, katera se morajo odpravljati preživitkarjem, torej ne vsebujejo stvarnih pravic, marveč so tirjatve; zgolj stanovanje je služnost, torej stvarna pravica. Tožba na plačilo vknjižene tirjatve ne gre torej neposredno na plačilo po tožencu; kajti zastavna pravica je stvarna, obteženec nima ničesar storiti, temveč le dopustiti; zahtevek naj se torej glasi na dopustitev plačila iz posestva; dotičnik slobodno ali plača ali pa reč popusti kot namestek plačilu (*solvere aut dimittere*), kar vsebuje alternativno dopustilo (*facultas alternativa*). Nikoli naj se ga ne sili, da bi plačal iz družega imetja, nego iz obteženega posestva; če je obteženec nasprotno plačal zastanke realnih bremen, naj išče slobodno povrnitve, naj se regresuje v zmyslu §-a 928. obč. drž. zak. Primeri sicer gledé hipotekarne tožbe § 466. obč. drž. zak. v zvezi z min. naredbo z dne 19 septembra 1860, št. 212. drž. zak.

V dokaz temu naj služi razmišljanje, da je očetovska oblast neomejena absolutna pravica, ker toži oče slobodno slehernega skrunitelja; ni pa navzlic temu stvarna oblast, podlaga je osebna pravica.

Napačno zamenja zakonik stvarnost z absolutnostjo; § 1073. obč. drž. zak. sloveč, da se more izpremeniti pravica predkupa na nepremičnine, (sicer praviloma osebna pravica), v stvarno, če se vpiše v javne knjige; isto določuje od odkupa § 1079. obč. drž. zak.; ravno tako gledé zakupa (§-a 1095. in 1121. obč. drž. zak.). Pripomniti je tem določilom nasproti, da ne postane dotična pravica, niti predkup, niti zakup, stvarna, temveč po vknjižbi le neomejena absolutna pravica, ker se obrača zoper slehernega skrunitelja.

Stvarnej pravici pa treba:

- a) pravnega naslova: stan ali faktičen položaj ni zadosten; če slobodno rabiš državno blago, n. pr. ceste, mostove, nisi dosegel še stvarne pravice;
- b) v obrano služi stvarna tožba: *rei vindicatio*; toženec naj prizna stvarno pravico ter izroči reč s pripadki, naj skrunitev upusti itd.

Koliko je stvarnih pravic, ne da se v obče, niti splošno določiti; s tem se bavi posebno pravo. Rimskemu in našemu

pravu se vidi n. pr. zakup zasebna pravica, dočim je pruskemu stvarna.

Hahn v razpravi „de jure rerum et juris in re speciebus“ z leta 1643. zasnoval je prvi pentarhijo stvarnih pravic, vsebujočo: posest, lastninsko pravico, služnost, zastavno in dedinsko pravico.

I. Do najnovejše dobe trdilo je razumništvo o posesti, da je le položaj, stanje, da sploh ni pravica (Krainz-Pfaff, Unger).

Najnovejši pa so našli dva znaka v posesti: 1. dejstvo; če misliš na golo hranitev opravičenčevo; 2. pravico ob jednom, uvažujoč, da se varuje posest po sodišču po posebnih pravnih pravilih. Posest torej ni stvarna pravica, pač jo spremlja nepretrgano; stvarna pravica pa posest do telesne reči korakata vštiri.

Vender to velja le gledé naturalne posesti; drugačnim načelom sledi zemljiško-knjižna ali tabularna posest, (primeri Ofner, Sachenrecht, stran 29 in opazka 1; stran 33, opazka 4; Pfersche, österr. Sachenrecht, I., na mnogih mestih).

II. Lastninska pravica je stvarna pravica, vsled kateré je zavisna posamična reč po celem obsegu od opravičenca, ne gledé na bremena, katera umljivo utesnjujejo manj ali več oblast opravičenčevo. Kader pa se umaknejo bremena, pokaže se z nova neomejena opravičenčeva oblast. Lastninski pravici je predmet telesna stvar, tudi voda in zrak v obmejenih prostorih; ne prištevaj pa tekoče vode niti ozračja po vsej neskončnosti, ker se vedno izpreminjajo sestavine teh pojmov. Gledé zemljišč seza lastninska pravica v podzemeljsko globočino, v kolikor je vplivati možno posamezniku.

V protislovji z razumom rabi se pojem lastninske pravice za različne pravne stvari, n. pr. tudi za skupino reči: za imetje (bona). Govori se nadalje o lasti do tirjatve, dočim takšen opis le znači, da pristoji komu tirjatev, naj razpolaga ž njo slobodno. Celo zakonik ni dosleden: §-a 353. in 354. obč. drž. zak.; v prvem mu je pristojnost do reči, v drugem pa pristna stvarna pravica v umetno pravnem zmislu.

V pogrešno nazivanje, da so tirjatve „v lasti“, zabredli so starejši razumniki razmišljajoč, da se izročevajo tirjatve načinom §-a 427. obč. drž. zak. z znamenji „v last“; češ, da

treba odstopiti tirjatve z zadolžnico, z listino. A dandanes ne dvomi nihče, da je gledé odstopljene tirjatve listina odveč, ker služi slednja le v dokaz, je zgolj dokazilo v pravdi; radi tehničnih vzrokov merodajnih za zemljiške knjige treba za vknjižbo, prenos odstopljene tirjatve, umljivo listine.

III. Vse oblasti vkupe, po katerih razpolaga lastnik z rečjo, ustvarjajo lastninsko pravico; nekatere oblasti pa so ločljive od ostalih ter izročljive; nazivajo se stvarne pravice na tujej reči: jura in re aliena. Le-te ne kažejo toli obsežne sile, kolikor je podaje lastninska pravica; jednačijo pa se s slednjo v trajnosti, dočim se vsebina posameznih oblasti slobodno menjava gledé množine.

Stvarne pravice na tujej reči ugasnejo le, če *a)* se uniči reč, na katero je navezana, ali če *b)* se odpove opravičenec oblasti.

Tuja reč pokori se komu gledé uporabe; take stvarne pravice zahtevajo 1. opravičenca in 2. užitne oblasti, razsežne manj ali več. Imenujejo se služnosti (servitutes).

Zakonik naš opisuje bistvo služnosti presplošno: da se zavezuje lastnik, trpeti, opuščati kaj drugemu na korist gledé svoje reči (§ 472. obč. drž. zak.); ta opis povezniti je možno čez vse stvarne pravice.

Dedni zakup, večna ali dedna dača je užitna oblast, povišek užitnih pravic. Užitni lastnik uporablja vse v lastninskej reči združene oblasti, v kolikor se ne kvari s tem reč bistveno; takšne pravice smejo se radi tega prodajati in izročevati z oporoko (§-a 359. in 1122. pa nadaljni obč. drž. zak.).

IV. Ker zakonik podtika presplošno bistvo lastninke pravice tudi prikaznim, katere niso stvarne pravice, n. pr. tirjatvam (1424. obč. drž. zak.), tak je razmotrivati v posamičnem slučaju, je-li ima posamičen opravičenec oblast čez reč samo, ali ne.

Tako so:

- a)* posestna bremena le tirjatve (rente) navezane na kak trajen stan, tako da dolguje zgolj začasni posestnik obremenjenega zemlišča; služnosti niso, ker ne gre siliti obteženca k plačilu; on se znebi slobodno posestva, ali ga pusti prodajati izvršilnim potom, ter je obveze prost.

b) zasebne monopolske ali monopolu podobne pravice so tirjatve. Opravičenec razpolaga z jedno in isto neizpremenljivo tirjatvo, vsebujočo prepoved, da ne smejo prebivalci določenega okraja nikjer drugod preskrbeti si navadnih potrebščin, nego pri opravičencu. Mlinske pravice odpravile so se s patentom z dne 19. marcija 1788; prepoved nikoder drugod jemati piva in žganja razveljavila se je s patentom z dne 7. septembra 1841; le propinacija, pristojna gospodi na Češkem, Moravskem, v Galiciji in Bukovini, ohranila se je navzlic odkupa zemljišč z leta 1849 (min. nar. z dne 10. julija 1849), v obsežku, da smejo izključno opravičenci variti in prodajati pivo pa žganje; zgodilo se je to iz političnih ozirov. Poznejše pravice nekaterih gospok, vsled katerih je moral sleherni posestnik, stanujoč v okolišu opravičene gosposke, nabaviti si le pri tej v predpisih določeno količino žgane pijače, odpravile pa so se do cela z odkupom zemljišč. Izključna pravica poprejšnih oblastnij, variti žganje in pivo, odpravila se je leta 1869. na Češkem, Moravskem in Šleškem s posebnim odkupom v Galiciji in Bukovini leta 1875. in 1889.; vender pustili so se poprejšni izključni opravičenci navzlic temu odkupu pri njihovih pravicah za dobo 26 let.

Po zakonih, izdanih o žganih pijačah, z dne 20. junija 1888 bi se bili taki opravičenci prikratili zdatno; vršil se je radi tega poslednji odkup ter odškodovali so se opravičenci s svoto 26 milijonov goldinarjev av. v. (Primeri Gumpowicz, Österr. Staatsrecht, str. 401 in dalje).

Da je posamičen posestnik le navzoč v opravičenem okolišu, ne sme kršiti prepovedi, drugod nego pri opravičencu preskrbeti si določenih potrebščin. Takšne tirjatve sestojajo torej iz opustitve, obrnene so proti nedoločeni množini obtežencev, kajti ti se izpreminjajo gledé števila navzlic temu, da ostane tirjatev neizpremenljiva, sestavljena sicer in ne jednostavna; če se obteženec izseli iz okoliša začasno, tak preneha opravičenčeva pravica, če trajno ter se ne povrne več obteženec, pa ugasne.

Ta tirjatev je navezana torej trpivno na položaj, na bivanje v okolišu, tako da je slehernik obteženec, kedor prebiva na posestvu, ležečem v opravičenem okolišu. Ta obveza pa ne prehaja na dediče, ker se nanaša le na položaj: kedorkoli stopi vanj, je zavezan, a sloboden, če izstopi iz tega položaja.

- c) Kronščine (regalije) v „zasebnem“ zmislu vsebujejo oblasti, pristoječe izključno državi v svrhu pridobitve „zasebnega“ imetja: n. pr. pošta, loterija in monopol za sol; tudi rudarska kronščina (§ 287. pa 1456. obč. drž. zak.). Tudi tu velja načelo, da je sleherni dejstvo, dobavi po državi kvarljivo, opustiti; opustitev nanaša se na slehernika, bivajočega v državi, a preneha po njegovej izselitvi iz države.

Ista načela družijo se z lovsko in ribolovno pravico, dasi so napačno prištete v §-u 478. obč. drž. zak. služnostim.

• Slobodno loviti ribe, ni več dopustno, ker je § 382. obč. drž. zak. ob veljavo vsled zak. z dne 25. aprila 1885, št. 56. drž. zak.; kedo izvaja takšne pravice in v kolikem obsegu, določujejo posamezni deželni zakoni, za Kranjsko z dne 25. novembra 1880. Poprejšne gosposke izvajale so ribji lov kot pravo pravcato kronščino (regal). Razmotrivati takšne pravice je po sedaj veljavnih deželnih zakonih skoraj odveč, kajti po njih sme loviti ribe zgolj:

1. posestnik v umetnih vodnih napravah in jezovih (§ 5. drž. ribjelov. zak.)

2. v natornih vodah pa opravičenec po deželnih zakonih.

Zgolj tirjatve, ne pa kot stvarne pravice kažejo se tudi pisateljske in obrtne predprave pa rudarske dovolitve; v dotičnem okolišu ne sme nikdo skruniti opravičenčeve oblasti.

Bistveno je vsem ravnokar naštetim pravicam to, kar velja sploh o imovinskih pravicah: posedujejo se slobodno, prenašajo na druge, prepuščajo začasno in dosmrtno ter tudi zastavljajo; v obrano gre tožba zoper vsakega skrunitelja na priznanje. V resnici pa so te pravice le temeljne (osnovne), nikakor ne stvarne.

V. Povsem drugačno vsebino mimo služnosti kaže zastavna pravica, katerej služi smoter varnost gledé upnikove tirjatve; po njej pričakuje opravičenec, da se ga poplača iz prodane reči. Zastavna pravica ne vsebuje torej nobene užitne ali uporabne oblasti: še le po dognanem zakonitem postopku razpolaga opravičenec z lastninsko pravico izročene reči. Zastavna pravica ni trajna, niti samostalna, temveč zavisi od dotične tirjatve: accessorium, s katero tudi ugasne. Tudi zemljiško-knjižna zastavna pravica se ne razlikuje od gole, navadne, navzlic §-u 469. obč. drž. zak. slovečemu, naj ostane na zastavljenej nepremičnini vknjižena tirjatev tako dolgo v knjigah, dokler se ne izbriše vknjižba iz javne knjige. Obratno razmišljati je tu, da ostane v veljavi še nadalje, tudi po poplačilu, vknjižena tirjatev, in tudi zemljiško-knjižna obveza; a v tem načelu izraža se izvenredno le za javne knjige veljavno načelo, naj se zanaša slehernik s sigurnostjo na javne knjige (publicitetni princip).

Sicer pa ugasne uporabljena zastavna pravica, ker ni trajna, ne more se je ni posedovati, niti priposestvovati. Podobna pa je v toliko stvarnej pravici, da je navezana na zastavljeno reč, da trpi breme sleherni lastnik nepremičnine, da tudi tisti, kateri je le priposestvoval zemljišče; jednači se zastavna pravica v tem nadalje, da jamči plačilu reč sama, da posestnik nepremičnine ni v zasebnej obvezi gledé tirjatve. Tožiti je torej obteženca le eventualno na plačilo, naj ali reč pusti v plačilo ali pa plača; dopustno pa ni, pozivati ga naravnost k plačilu.

Dvomi se, je-li je zmatrati zastavno pravico na druge tirjatve stvarno pravico ali ne? Zanikalo bi se skoraj to prašanje, ker se oklepa stvarna pravica le telesne stvari, kar se ne more prisoditi bistvu tirjatve. Uvažujé pa, da po izvršilu nadzastavno zavarovane vknjižene tirjatve stopiš na mesto dotične zastavne pravice, ter pridobiš po izvršilnej prodaji reč samo (nepremično), torej telesno reč v last, prišteval bi nadzastavno pravico skoraj stvarnim pravicam.

VI. Napačno priklopil je zakon (§ 308. obč. drž. zak.) tudi dedinsko pravico stvarnim pravicam, jednako v §-u 532. ibid.: „Izključni pravici, v posest vzeti celo zapuščino ali

kak del, odločen gledé na celoto, n. pr polovico, tretjino — se pravi dedinska pravica.“ Ali ta znak je le posledica dedinske pravice, nikakor njeno bistvo. Kajti bistveno je, da vsebuje dedinska pravica namestništvo, torej dejstvo, zglasivši se dedičem namestuje potomec zapustnika (§ 547. obč. drž. zak.), in sicer gledé vesoljnega imovinsko-pravnega razmerja. To sledi tudi iz dedinske tožbe, katera smeri na priznanje zastopništva gledé zapustnikove osebe po dediču; posledica tožbi odnosno obsodbi seveda je, da ima izročiti toženec vse zapustnikovo imetje, v kolikor ga poseduje, dediču. Ker se naperi takšen zahtevek zoper slehernika, kateri poseduje nepravilno dedinske reči, izkaže se ti dedinska pravica kot neomejena (absolutna) pravica. Tožbo naperiti je na izročitev vsega imetja: actio in rem. Slobodno imenuješ dedinsko tožbo radi tega stvarno tožbo; a ne zameni ž njo dedinske pravice, katera ni stvarna, kajti slednja oklepa se telesne stvari, dočim je dedinske pravici podlaga položaj: namestništvo zapustnika po dediču gledé vesoljnega imovinsko-pravnega razmerja.

Iz pravosodne prakse.

Civilno pravo.

a) Slučaj, da se snide uveljavljenje pravic do dediščine z uveljavljenjem zapadlostnih (kaducitetnih) pravic.

I.

Leta 1884. je naprosila Marija H. dra. V. P., nadalje Edvarda P. in Frana Š., naj so ji za priče njene poslednje volje. V sočasni navzočnosti vseh treh prič je sporočila Marija H. svojo poslednjo voljo z vsebino, da postavlja za vesoljnega dediča Valentina T., kateremu je hkrati naložila izplačilo nekaj volil. Sporočilo poslednje volje se je takim načinom izvršilo, da je prebral dr. V. P. spis, kateri je sestavil že preje temeljem določil Marije H., da je na to proglasila poslednja, da je le-ta spis po njenih ukazih sestavljen, da je vrhu tega vzpričo vseh treh prič še ustno ponovila svoj ukrep, s katerim si postavlja vesoljnega dediča v osebi Valentina T. in da je končno hkrati z vsemi tremi pričami rečeni spis sopodpisala.